

Bevezető

A gazdasági szereplők életének természetes velejárója, hogy finanszírozási vagy megtakarítási igényük keletkezik. Ezeknek az igényeknek az összehangolását, kielégítését lehetővé tevő pénzügyi piacok a pénzügyi közvetítés termékeit és intézményeit foglalják magukba. A pénzügyi közvetítő szervezetek alapvető típusát jelentik a pénzügyi intézmények: a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások, amelyek számos szolgáltatással – a pénzügyi közvetítés termékeivel – állnak ügyfeleik rendelkezésére. A hallgatók ezen intézmények alapvető, a számviteli törvény előírásaitól eltérő számviteli jellegzetességeit a felsőoktatás jelenlegi képzési struktúrájában a BSc képzés keretein belül sajátíthatják el. A Bankszámvitel kurzus valamennyi számvitel szakkal rendelkező egyetem illetve főiskola oktatási rendjének kötelező része, könyvünkkel elsősorban a felsőfokú számviteli szakképzésben résztvevő hallgatók számára szeretnénk felkészülésüket hatékonyan támogató tananyagot biztosítani.

A könyv célja, hogy összefoglalja a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások pénzügyi számvitelének elméleti háttérét, amelynek elsajátítása az olvasó részéről feltételezi és igényli az általános számviteli ismeretekben való megfelelő szintű jártasságot, a számviteli törvény rendelkezéseinek ismeretét. A pénzügyi intézmények tevékenysége gazdasági szerepvállalásukból eredően számos tekintetben olyan sajátosságokkal jár együtt, amelyek befolyásolják a működésüket – vagyontávozásaik és vagyonértékelésük megragadásán keresztül – leképező számvitelüket is. A könyv első részében ezért bevezetésként áttekintjük a pénzügyi intézmények tevékenységét, típusait, illetve a működésük során felmerülő főbb kockázatokat, amelyek együttes alakítói számviteli sajátosságaiknak. Ezek birtokában válik érthetővé beszámolási és könyvviteli rendszerük. A számviteli specialitások megértéséhez nélkülözhetetlen elméleti keretek ismertetését követően a könyv második és egyben legnagyobb terjedelmű részében azokat a számviteli jellemzőket részletezzük, amelyek mentén a pénzügyi intézmények és a számviteli törvény hatálya alá

tartozó vállalkozások között különbségek tehetőek. A beszámoló egyes részeinek – elsősorban tagolástanra koncentráló – tárgyalását a számviteli rend és a speciális értékelési szabályok bemutatása követi, amelyek mind szükségesek ahhoz, hogy áttérhessünk a könyvvizetésre vonatkozó előírások tárgyalására. Az intézmények könyvelési gyakorlatának megértéséhez első lépés az elméleti alapok, keretjellegű információk rendszerezése, ezek ismeretében válik áttekinthetővé az egyes pénzügyi illetve befektetési szolgáltatások számviteli leképezése. A könyvvizetésről szóló fejezetben az általános könyvvizetési követelmények bemutatása mellett megtalálhatóak a legfontosabb pénzügyi és befektetési szolgáltatásokkal kapcsolatos ismeretek a hozzájuk köthető gazdasági eseményekkel és azok könyvviteli elszámolásával – amelyeknek elsajátítását külön részben található gyakorló feladatok is segítik.

A pénzügyi intézmények működésével szemben támasztott alapvető követelmény a hosszú távú likviditás megőrzése, amely a szektor szereplőitől adott tőkeszint megtartását követeli meg. Ennek következtében – és mert a hatékony kockázatkezelés befolyásolja az intézmények eredményes működését is – az utolsó rész a pénzügyi intézmények prudens (megbízható, óvatos és körültekintő) működésére vonatkozó előírásokat tartalmazza. Ezek tárgyalását tovább indokolja, hogy az itt szereplő információk előállításához javarészt szintén a számviteli rendszer szolgáltat inputot.

Mivel a hitelintézeti számvitel banküzemi ismeretek hiányában nehezen sajátítható el, ezért a tankönyvet végigkíséri azoknak a fogalmaknak, szervezeteknek a bemutatása, amelyek ismerete a pénzügyi intézmények számvitelére iránt érdeklődők számára elengedhetetlen – az olvasó számára újdonságtartalommal bír, és a szöveg közben nem értelmezett fogalmakat (→ jellel jelölt) a Függelékben megtalálható fogalomtár részletezi, a megértéshez szükséges, kiegészítő jellegű háttérinformációk pedig dőlt betűvel szedettek.

A pénzügyi közvetítő szervezetek az általuk folytatott tevékenységek alapján számos gazdálkodási formában működhetnek, közéjük tartoznak a pénzügyi intézményeken kívül a befektetési vállalkozások, biztosító társaságok, befektetési alapok, kockázati tőkealapok, önkéntes biztosító pénztárak stb. Megkülönböztethetőek a pénzügyi intézmények további speciális típusai is – a hitelintézet és pénzügyi vállalkozás elkülönítésén túl – például jelzáloghitelintézetek, elszámolóházak, takarékszövetkezetek stb., amelyekre nézve a számviteli szabályozás néhány tekintetben az általános előírásokon túlmenő pótlólagos, illetve kiegészítő jellegű rendelkezéseket állapít meg. Ezek a többletelírások azonban arányaikat tekintve elhanyagolhatóak, ezért könyvünkben a hitelintézetek valamennyi típusára egyaránt érvényes, illetve a tőlük több tekintetben is elhatárolható pénzügyi vállalkozásokra irányadó számviteli szabályozással foglalkozunk. Az intézmények és a szolgáltatások differenciálódása mellett a pénzügyi kultúra fejlődésével párhuzamosan a gazdálkodó szervezetek életében egyre nagyobb szerepet töltenek be a különféle származtatott termékek, amelyeknek jelentősége a pénzügyi szolgáltató szer-

vezetek tevékenysége esetében kiemelkedő. Az összetett pénzügyi és származtatott termékek, instrumentumok bemutatása azonban nem tárgya a könyvnek, egyrészt mivel megértésük széleskörű és speciális pénzügyi ismereteket feltételez, másrészt pedig számviteli leképezésük és értékelési vonatkozásaik – értve ezalatt különösen a valós értéken történő értékelést – egy külön kiadvány terjedelmét is elérné, ennek megfelelően pedig oktatásuk is egy erre specializálódott tantárgy keretein belül valósítható meg a legalkalmasabban.

A tankönyv tárgykörét befolyásoló döntéseink meghozatala, a tartalom kialakítása és ismereteink átadása során mindvégig az a szándék vezérelt bennünket, hogy az olvasó egy olyan könyvet tarthasson a kezében, amely a pénzügyi intézmények számvitelét azok tevékenységi sajátosságaiból levezetve, visszacsatolások felismerésére alkalmas módon, azaz kontextusában közelíti meg. Amellett, hogy munkánk elsősorban a felsőoktatás igényeinek szem előtt tartásával született meg, könyvünket figyelmébe ajánljuk azoknak a pénzügyi szektorban dolgozó és nem csak elsősorban számviteli szakembereknek is, akik megfelelő szintű áttekintést kívánnak szerezni a pénzügyi intézmények működéséről és számviteli sajátosságairól. Bízunk abban, hogy környezet- és tevékenységorientált közelítésmódunkkal számukra is sikerült egy ismereteiket rendszerező, bizonyos tekintetben pedig tovább bővítő tudásanyagot összeállítanunk.

A tankönyv megjelentetését részünkről, szerzők részéről hosszas előkészületek előzték meg, amelyek során több irányból is támogató és megfontolandó észrevételek jutottak birtokunkba. Ezúton szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik közvetlenül vagy bármilyen általuk akár nem is ismert módon, de hozzájárultak annak az ismeretanyagnak a felhalmozásához, amely a könyv megírását lehetővé tette számunkra. Köszönet illeti a Budapesti Corvinus Egyetem számvitel szakirányos hallgatóit, akik a kurzuson való részvételük során folyamatos visszacsatolást biztosítottak a tananyag kialakításával kapcsolatban, illetve lektorunkat, Nagy Katalint, akinek javaslatai nemcsak a szakmai kontrollt, hanem az olvasói megértést is egyaránt szem előtt tartották. Egyetemi oktatói tevékenységünk mellett munkánk mindketőnket egy-egy pénzügyi intézményhez köt, a tudásunk átadása kapcsán az általunk kiemelkedő fontosságúnak vélt gyakorlatorientált megfontolások érvényesítését az üzleti szektorban szerzett tapasztalataink tették lehetővé. Ezért és a felmerült kérdéseink megválaszolásával kapcsolatban tanúsított segítőkész magatartásukért, a folytatott eszmecserekért köszönettel tartozunk kollégáinknak. A köszönet mellett hála illeti meg családtagjainkat, akik tiszteletben tartották és méltányolták a tananyag elkészítésére vonatkozó szándékunkat, és irántunk illetve céljaink iránt érzett türelmükről, támogatásukról folyamatos tanúbizonyságot téve mindvégig mellettünk álltak könyvünk elkészülte során.

Veres Judit – Gulyás Éva